

TOMO VENCLOVOS KNYGŲ KOLEKCIJA LIETUVOS NACIONALINĖJE MARTYNO MAŽVYDO BIBLIOTEKOJE

Jolanta Budriūnienė | Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka
Gedimino pr. 51, LT-01504 Vilnius, Lietuva
El. paštas: j.budriuniene@lnb.lt

Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (toliau – LNB) šiuo metu saugomos penkių žinomų lietuvių diasporos atstovų knygų kolekcijos: Švedijoje gyvenusio architekto, aktyvaus pasipriešinimo judėjimo dalyvio Jono Pajaujo (1920–2000), Prancūzijoje gyvenančio diplomato, Prancūzijos lietuvių bendruomenės veikėjo Petro Klimo (g. 1930), didžiąją gyvenimo dalį Italijoje praleidusių diplomatų Lozoraičių šeimos, Vokietijoje gyvenusio filosofo, rašytojo Antano Maceinos (1908–1987) ir JAV gyvenančio poeto, publicisto, literatūros kritiko, vertėjo Tomo Venclovos (g. 1937) asmeninės bibliotekos.

Šioje apžvalgoje bus siekiama atskleisti pastarosios sudarymo bei bendrąsias turinio analizės įžvalgas. Kadangi kolekcija iki šiol nėra baigta formuoti, – T. Venclova rinkinį nuolatos papildo daugiausia savo naujai išleistos kūrybos originalo ar vertimų egzemplioriais, kitais su jo asmenybe bei kūryba ar įvairiapuse veikla susijusiais publikuotuose dokumentuose atspindėtais faktais, – išsami kolekcijos analizė nebūtų galima. Vis dėlto šiuo metu saugomos kolekcijos apimtis leidžia daryti pirmines įžvalgas, ateityje, tikėtina, būsiančias naudingas išsamiems šios asmeninės bibliotekos tyrimams.

Jau nuo 1990-ųjų, kai tik atsirado galimybių iš Vakarų pasaulio be apribojimų perduoti į Lietuvą knygas, T. Venclova į LNB sistemingai ėmė siųsti savo publikuotus darbus – atskirus leidinius ar publikacijas periodinėje spaudoje. Visuose tuo laikotarpiu iš jo gautuose leidinių egzemplioriuose randami buvusios LNB Lituanistikos skyriaus vedėjos Silvijos Vėlavičienės ranka įrašyti įrašai „Prof. T. Venclovos dovana Nacionalinei bibliotekai“. Pažymėtina, kad ilgametė S. Vėlavičienės ir T. Venclovos bičiulystė, prasidėjusi XX a. 6-ajame dešimtmetyje, studijų Vilniaus universitete metais, daugiausia ir nulėmė, jog T. Venclovos kolekcija būtų suformuota LNB. Tai patvirtino ir pats T. Venclova, 2013 m. pradžioje tarptautinėje Vilniaus knygų mugėje vykusios jo darbų bibliografijos¹, kurią parengė ir išleido LNB, pristatymo metu pabrėžęs, kad jau labai seniai susiformulavo nuostatą, jog tai, kas išleidžiama Vakaruose ir gali būti įdomu kultūros istorijai, sistemingai turi būti siunčiama į Lietuvos nacionalinę Martyno Mažvydo biblioteką.

2006 m. balandžio 3 d. LNB generalinio direktoriaus įsakymu suformuota T. Venclovos asmeninė biblioteka kaip atskiras saugojimo vienetas, tvarkomas pagal LNB nuostatus. Tačiau tai nėra vienintelė T. Venclovos asmeninė biblioteka. Šiandienius autoriaus komunikacinius ir informacinius poreikius užtikrinanti asmeninės bibliotekos dalis saugoma JAV, Jeilyje, T. Venclovos namuose. Ji buvo pradėta formuoti po 1977 m., kai T. Venclova, tuomet jau disidentas, Lietuvos Helsinkio grupės narys, emigravo į JAV. Poreikiams kintant, Jeilyje saugoma asmeninė biblioteka nuolat peržiūrima, nebeaktualūs spaudiniai perduodami LNB, kitoms, autoriaus nuomone, tokios literatūros stingančioms įstaigoms. 2001 m. dalį savo bibliotekos T. Venclova yra dovanojęs Seinų bibliotekai (Seinuose veikiantis Paribio tautų meno ir kultūros centras 2001 m. T. Venclovai suteikė *Paribio žmogaus* vardą).

LNB yra gavusi keletą žymesnių kolekcijos papildymų. 2006 m. T. Venclova perdavė JAV ir Europos šalyse leistų serialinių leidinių: „Синтаксис: публицистика, критика, полемика“ (Paris); „Zeszyty literackie“ (Paris), „Slavic review“ (Seattle), „Slavic & East European journal“ (Tucson), „Journal of Baltic studies“ (Brooklyn), taip pat apie du šimtus enciklopedinio pobūdžio literatūrinių, kultūrinių leidinių. 2012 m. biblioteką pasiekė maždaug tūkstančio egzempliorių T. Venclovos asmeninės bibliotekos dalis – jo, kaip slavistikos profesoriaus, tyrimų lauką reprezentuojantys leidiniai. Taigi šiuo metu T. Venclovos asmeninę biblioteką, saugomą LNB, sudaro šiek tiek daugiau nei du tūkstančiai egzempliorių leidinių.

Žvelgiant chronologiškai, seniausias kolekcijos leidinys datuojamas 1812 m. – tai *Atlas complet du Précis de la géographie universelle de M. Malte-Brun*. Šis spaudinys yra vienas iš vos keleto XIX a. leidinių. Visi minimo amžiaus kolekciijoje saugomi leidiniai autografuoti T. Venclovai ir, matyt, pasiimti emigruojant. Keletas T. Venclovai autografuotų knygų saugoma LNB esančioje jo tėvo Antano Venclovos asmeninėje bibliotekoje. Didžioji dalis T. Venclovos kolekcijos spaudinių – XX a. leistos knygos ir periodiniai leidiniai. Šiek tiek kuklesnis, bet paties T. Venclovos pastangomis pildomas ir XXI a. spaudos rinkinys.

Kalbinis kolekcijos spektras įvairus. Didžioji kolekcijos dalis – 650 leidinių rusų kalba, anglų kalba – 376, lenkų – 237, lietuvių kalba – 103. Iš viso yra leidinių trisdešimčia kalbų. Tokią kalbų gausą paaikšina paties T. Venclovos kūryba, jo grožinių ir publicistikos tekstų sklaidos užsienio šalyse įvairovė. Tuo teko įsitikinti rengiant autoriaus darbų bibliografiją. Nemaža T. Venclovos eilėraščių yra išversti į vienuolika, dvylika kalbų, o *Eilėraštis apie atmintį* – net į keturiolika. Visa tai leidžia daryti

1 Tomas Venclova: bibliografijos rodyklė, 1956–2011. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka; [sudarytojos Jolanta Budriūnienė, Jolanta

Garlaitė]. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2012.

išvadą, kiek poeto kūryba pasitarnauja ne tik jo asmens, jo kūrybos, bet ir apskritai lietuvių literatūros, informacijos apie mūsų šalį sklaidai, o publicistikos tekstai, išversti net į šešiolika užsienio kalbų, yra lietuviškosios tapatybės reprezentavimo ir sklaidos pavyzdys.

Panagrinėje kolekcijos turinį teminiu aspektu matysime, kad didžioji jos dalis (apie 900 vienetų) yra grožinės literatūros, literatūros kritikos tekstai. Be paties autoriaus poezijos knygų, kolekcijoje gausų rusų, lenkų autorių leidinių – nuo XIX a. iki šiuolaikinių poetų. Minėtini A. Achmatovos, M. Cvetajevovos, J. Mandelštamo, J. Brodskio, V. Nabokovo, N. Gogolio, N. Gumiliovo, A. Platonovo, A. Zoščenkos, B. Pasternako kūrybai skirti veikalai, įvairių amžių, žanrų, mokyklų literatūros apžvalgos (XIX a. rusų proza, vadinamojo sidabro amžiaus rusų literatūra, simbolizmo, akmeizmo, rusiškosios tapatybės grožinėje literatūroje, sovietinio periodo literatūros tyrinėjimai). Pabrėžtina, kad didžioji dalis rusų literatūros kritikos darbų publikuoti JAV, Kanadoje, įvairiose Vakarų Europos šalyse: tai ir į šias šalis pasitraukusių rusų literatūrologų, ir Vakarų pasaulio autorių darbai. Akivaizdu, jog dėstydamas JAV universitetuose T. Venclova turėjo daug platesnio žvilgsnio į rusų literatūros procesą galimybę, išsamiai studijuojamų šaltinių bazę, leidusią jam atlikti pačius literatūros proceso vertinimo darbus.

Arti 100 leidinių – lingvistikos tema. Didžioji dalis skirta semiotiko J. Lotmano (šioje mokykloje 7-ajame dešimtmetyje studijavo T. Venclova), Ch. Moriso teorijoms, taip pat yra etnolingvistinių V. Toporovo veikalų, darbų, skirtų žymaus rusų kalbininko M. Bachtino moksliniams tyrimams pristatyti.

T. Venclovos kaip disidentų veiklai apibūdinti kolekcijoje yra veikalų, kuriuose nagrinėjami žmogaus teisių gynėjų, politinių kalinių ir tremtinių klausimai, komunistinio režimo kritikos darbai. Pažymėtina, kad daugelis šios tematikos leidinių yra vieninteliai LNB, o dažnu atveju retai aptinkami ir kitose šalies bibliotekose. Istorijos tematikos grupėje pažymėtini leidiniai, skirti žinomų politikos veikėjų (J. Stalino, L. Berijos, N. Bucharino ir kt.), įvairių istorinių laikotarpių analizei.

Įdomų rinkinį sudaro pasaulio šalių kelionių aprašymai. Iš biografijos faktų ir pokalbių žinoma, kad pats T. Venclova yra aistringas keliautojas, aplankęs ne vieną dešimtį užsienio valstybių, savo kelionių įspūdžius aprašęs publicistikos tekstuose, gausius įvaizdžius panaudojęs poezijoje. Kalbėdamas apie tai viename interviu jis teigė, kad „biografiniu lygmeniu tai patvirtina faktas, kad negaliu gyventi nekeliaudamas.“⁴² Taigi kelionių literatūros grupėje pirmiausia išskirtini paties T. Venclovos darbai – kelionių vadovai, skirti užsienio skaitytojams, atrandantiems Lietuvą: *Vilnius: miestas Europoje* (lenkų, vokiečių ir vengrų kalbomis); *Vilnius: vadovas po miestą* (anglų, vokiečių, lenkų, rusų, japonų ir kt. kalbomis); *Vilnius ir Trakai* (anglų, italų, ispanų, esperanto, japonų ir kt. kalbomis); *Vilnius: asmeninė istorija* (lietuvių ir anglų kalbomis).

T. Venclovai autografuotų knygų nėra daug, jos sudaro vos 5 proc. kolekcijos, tačiau iš kiekvieno tokio užfiksuoto fakto ryškėja asmeninis dovanotojo ir dovaną priimančiojo santykis. Kaip jau minėta, T. Venclovai autografuota seniausia kolekcijos knyga. Autografo autorius – rusų poetas, T. Venclovos tėvo Antano Venclovos amžininkas N. Tichonovas, kurio poeziją iš rusų kalbos vertė A. Venclova. T. Venclovai savo knygų yra autografavę anglų, amerikiečių, austrų, lenkų, rusų poetai ir rašytojai, vertėjai, literatūros kritikai. Paminėtinos tokios žinomos asmenybės, kaip disidentė, poetė, vertėja N. Gorbanevskaja, su kuria poetą siejo ilgametė draugystė. „Susitinkdavome su ja gana dažnai Maskvoje, Vilniuje, Tartu, paskui Paryžiuje, kur Nataša emigravo 1975 metais“⁴³, – teigė T. Venclova, N. Gorbanevskajai įteikiant Liublino Marijos Curie-Sklodowskos universiteto garbės daktaro laipsnį. Bibliotekoje saugoma knygų su vertėjos Claudios Sinnig, lietuvių diasporos atstovų – žinomo politologo, teisininko Aleksandro Štromo, Kanados lietuvių rašytojo Antano Šileikos autografais.

Taigi matome, kad LNB saugoma T. Venclovos knygų kolekcija – jo profesinius, visuomeninius, kūrybinius poreikius atliepiantis rinkinys, kauptas kaip priemonė tiems poreikiams užtikrinti ir plėtoti. Kolekcija nėra baigtinė, ji nuolat pildoma naujais spaudos faktais – naujomis autoriaus publikacijomis, išėjusiomis atskirais leidiniais ar rinkiniuose, periodikoje.

Ši apžvalga yra pirmas bandymas pateikti informacijos apie LNB saugomą T. Venclovos asmeninę biblioteką. Išsamus nagrinėjimas ir konceptuali T. Venclovos asmeninės bibliotekos analizė, galinti atverti objektyvų autoriaus daugiaaspektį domėjimosi lauką, jo pomėgių visumą, asmenybės ir santykio su aplinka ypatumus, būtų galima tik ištyrus ir kitą, JAV esamą, asmeninės bibliotekos dalį. Šiuo metu LNB saugoma knygų kolekcija jos skaitytojui pirmiausia įdomi ir patraukli savo leidinių turinio įvairove. Dažnu atveju tai vieninteliai ne tik LNB, bet ir kitose šalies bibliotekose leidinių egzemplioriai, neabejotinai galintys praplėsti daugelio mokslo šakų tyrėjų analizės lauką, būti informatyvūs istoriografiniai šaltiniai.

Įteikta 2015 m. sausio 8 d.

Priimta 2015 m. vasario 25 d.

2 VENCLOVA, Tomas. *Manau, kad...* Vilnius, 2000, p. 261.

3 VENCLOVA, Tomas. *Pertrūkis tikrovėje*. Vilnius, 2013, p. 310.